

16.03.2019

Literaturoznawstwo

Folk Image of Woman. The Perspective of Otherness. Folklore and Literature

Autor/Redaktor: Beata Aleksandra Wałęciuk-Dejneka

Beata Wałęciuk-Dejneka, Folk Image of Woman. The Perspective of Otherness. Folklore and Literature, Kraków 2018.

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach oraz Wydawnictwo Aureus w Krakowie.

Publikacja została sfinansowana ze środków MNiSW w ramach umowy 807/P-DUN/2016 na działalność upowszechniającą naukę.

Publikacja anglojęzyczna *Folk Image of Woman. The Perspective of Otherness. Folklore and Literature* (polskojęzyczna: *Ludowy obraz kobiety – perspektywa inności. Folklor i literatura*, Siedlce 2014) wpisuje się w nurt badań literaturoznawczych i folklorystycznych, szerzej kulturoznawczych i jest skierowana do badaczy różnych dyscyplin naukowych: historyków, kulturoznawców, literaturoznawców, etnologów, antropologów i wszystkich, których interesuje tradycyjna kultura polska/słowińska i literatura. Została ona podzielona na dwie części, podporządkowane następującym kategoriom:

1. chthoniczno - akwaticznej naturze kobiet
2. rites de passage: życie/śmierć, śmierć/życie; ten świat/tamten świat
3. kulturowemu założeniu - kobiety jako Innego.

Część I książki: *Niestereotypowe, odmienne, wykluczone: ten świat/ziemia* zawiera trzy rozdziały, w których omawiam przykłady nietypowych reprezentantek ludowych z tego świata, przypisanych żywiołowi ziemi, zgodnie ze stwierdzeniem Simone de Beauvoire: „ziemia jest kobietą, a w kobiecie kryją się te same nieznanne potęgi co w ziemi”. W kulturowych – filozoficznych, estetycznych, religijnych, ludowych, itp.– przestrzeniach, ziemia jest materią, obszarem, substancją przypisywaną kobiecie i jej naturze, symbolizuje więc żywioł żeński i macierzyński. O związkach tych pisał wyczerpująco Mircea Eliade, podkreślając mistyczną i

magiczną łączność (poród na poziomie ludzkim jako wariant płodności tellurycznej, poczęcie i rozwiązanie jako mikrokosmiczna wersja aktu). Każda kobieta/matka poprzez swoją płodność, możliwość wydawania potomstwa zbliża się do modelu kosmicznego – płodności Terra Mater.

W kontekście żeńskości i macierzyńskości ziemi i tego świata, opisuję więc w tej części kobiety mądrości: akuszerki, znachorki i prorokinie (rozd.1), kobiety „bez głosu”: płaczki, prządki/tkaczki i tancerki (rozd.2), które łączy i wyróżnia w środowisku nie tylko to, że są kobietami, ale również wiek (głównie starsze), nabyte doświadczenie, życiowa mądrość i nieprzeciętne umiejętności oraz autorytet, estyma i władza. Wzbudzają także powszechnie w mieszkańcach wsi lęk, zaniepokojenie, bojaźń i determinację. Wszystkie przedstawicielki drugiej płci są niestandardowymi przykładami wieśniaczek, w których zauważa się symboliczną więź z naturą, archetypalną strukturę wielkiej kobiecości i charakter boginiczny. W rozdz. 3 prezentuję „wiejską piękność”, będącą jednocześnie chłopską femme fatale: to Jagna Borynowa z powieści Reymonta. Niewinna czy grzeszna, ale silna, zdrowa i urodziwa, przesycona erotyzmem i zmysłowością, wpisana została przez Reymonta w rytm ziemi i przyrody. Owładnięta potrzebą intymnych kontaktów z mężczyznami, zatracą stopniowo swoją wartość, kalając nawet to, co święte (romans z pasierbem Antkiem i Jasiem-klerykiem), by stać się w końcu zupełnie zubożoną na wszystko i osamotnioną, z czasem „nieczystą moralnie i duchowo”, a przede wszystkim wykluczoną z rodzimej społeczności.

Część II studium: *Tajemnicze, niebezpieczne, inne: tamten świat/woda* składa się również z trzech rozdziałów. Zajmuję się w nich pozaziemskimi portretami femin, wywodzących się z folkloru, a przypisanych żywiołowi wody, o której Carl Gustaw Jung pisał: „woda jest symbolem kobiety (...)”, materią żeńskiej istoty, a inny badacz dodawał: „to właśnie w niej, według najdawniejszych przekonań, znajdują swe siedliska różne (...) moce niebezpieczne i wrogie człowiekowi”. Wielu naukowców zgadza się ze stwierdzeniem, że woda jest znakiem życia i śmierci, żywiołem niszczącym i budującym, dającym życie i niosącym śmierć (np. „woda życia”, chrzest oraz powódź, potopy). Jako symboliczna przestrzeń, nacechowana sakralnością i tajemniczością, uważana była w wielu kulturach za bóstwo, uchodziła za czynnik płodności i regeneracji, stanowiła niezbędną ciecz do pobudzania, uzdrawiania i odradzania. Odpychała i fascynowała, pomagała i gubiła, stwarzała i burzyła. Swoją ambiwalencją i sensotwórczą jakością ukształtowała w myśleniu tradycyjnym ważną właściwość zaświatów: amorficzność, chaos, przemianę i graniczność, będąc jednocześnie opozycyjną względem uporządkowanego tego świata i ziemi.

Dlatego, patrząc z punktu widzenia akwatywności i zaświatowości, omawiam w rozdziałach wybrane figury kobiecych demonów. Są to rusałki (rozd.1) jako żeńskie widziadła kuszenia, uwodzenia i uśmiercenia, syreny (rozd.2) – niebezpieczne i „krwawe heroiny” oraz dziwożony (rozd.3), niepiękne zjawy, prześladowające i karzące występnych i nieuczciwych. Wszystkie one uosabiają grozę, wywołują przerażenie i strach, a jednocześnie oczarowują, zachwycają i urzekają. Jako personifikacje ludowych demonów kobiecych, fatalnych niewiast i szalonych megier

odstaniają mechanizmy behawioralne „lubieżnych”, występnych, namiętnych i pożądlivych dziewczvch piękności. Wszystkie je łączy niezwykłość, tajemniczość, zagadkowość, a określa niszczyielska moc. Wpisując się w folklorystyczny i literacki (szerzej: kulturowy) świat czarów i dziwów, wyobraźni i imaginacji, iluzji i złudzenia, potwierdzają założenie, wynikające z istoty ludowej wiary, że świat nie do końca jest pewny, bezpieczny i swój, że w każdej chwili mogą wkroczyć do niego nadzmysłowe istoty, ingerujące w życie śmiertelników, epatujące transgresyjnymi właściwościami.

Do pobrania:

- [Folk_Image_of_Woman_www_spis_tresci.pdf](#)

Słowa kluczowe: kobieta, literatura polska, ludowość, folklor polski, inny